

Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes (turpmāk - Padome) Monitoringa centra 2014. gada 4. marta ziņojumos Nr. 15, 16, 5. marta ziņojumos Nr. 17, 18, 19, 7. marta ziņojumā Nr. 21, 11. marta ziņojumos Nr. 22, 12. marta ziņojumā Nr. 23,24,25, 17. marta ziņojumā Nr. 26, 27, 18. marta ziņojumā Nr. 28, 20. marta ziņojumā Nr. 29, 24. marta ziņojumā Nr. 32, 25. marta ziņojumā Nr. 33 raidījumos fiksēto valodas un domāšanas stratēģiju analīze.

Elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos, it īpaši propagandas raidījumos nereti tiek izmantots noteikts valodisko un nevalodisko zīmju sintaktiskais (zīmes un to salikuma tehnikas), semantiskais (nozīmju veidošanas) un pragmatiskais (uztveres programmēšanas) normējums. Citiem vārdiem sakot, tajos izdevīgi lietot agrāk iemācītas attēlojumstruktūras vai ieprogrammētas asociācijas, lai ar to palīdzību kārtotu vēlamu realitātes ainu. Tā klājas uz domāšanas ieradumiem vai jau zināmo un tādējādi veicina domāšanu stereotipos. Pēdējie var būt gan neitrāli, gan iestrādāt pamatu tādi pasaules uztverei, kas vedina uz aktīvu darbību vai bezdarbību, kad tāda nav vēlama. Minētajos monitoringa ziņojumos uzskaitītais valodiskais un zīmju materiāls [auj izdalīt šādu stratēģiju iezīmes:

Nr.	<i>Teorētiskais skaidrojums</i>	<i>Valodiskais vai zīmju materiāls (tā atrašanās vieta)</i>
1.	<p>Valodiskajās izteiksmēs dominē telpiski rādītāji: visas politiskās norises raidījumos aprakstītas „lielo telpu“ metaforās. Telpu koordinējumam izmantota vienota koordinējumsistēma, kuras izejas punkts - ķermenis un tā aksioloģija. Prototipiska ķermeņa atrašanās vieta un pozīcija nosaka, kur ir labais, tuvais, atdzimstošais, jaunais un atbilstoši iezīmē savu pretstatu. Denotatīvi vai norādoši telpjēdzieni ietver vērtējošas blakusnozīmes, proti, kur automātiski ir slikti un kur labi.</p> <p>Telpas domātas šādā augošā loģikā: sākotnēji ir ķermenis - <i>mikrotelpa</i>, tad to aptverošā un sargājošā māja - <i>mezotelpa</i> un visaptverošā zeme (arī dzimtene) - <i>makrotelpa</i>. Pēdējā var aizstāt arī universu.</p> <p>Uzkrītoši, ka raidījumos izmantotajā valodā visur par augstāko vērtību izvirzīta <i>mezotelpa</i> - māja jeb instinktīvs drošības un aizsardzības garants. Krimai šai telpas modelī piešķirtas <i>mikrotelpas</i> īpašības un tā darbojas kā vēstures subjekts ar savu gribu, kas atgriežas <i>mezokosmā</i>.</p>	<p><i>Krimas tautas izvēle atgriezties mājās (16.03.21:05); atgriešanās mūsu valstī (13.03.17:58); Krima atgriežas mājās, Krima pasaka - nē (Svētdienas vakars 17.03/18.03); Krimas iedzīvotāji 2 nedēļu laikā apgriezta kājām gaisā visu pasauli un pateica, ka atgriežas mājās Krievijā (17.03. 17:58); Krima dzīvo savu dzīvi (16.03. 20:44); Krima neguļ jau divas nedēļas (17.03. 18:03).</i></p>

Nr.	Teorētiskais skaidrojums	Valodiskais vai zīmju materiāls (tā atrašanās vieta)
2.	<p>Vizuāli redzamajā materiālā visas cīņas notiek ap un par ēkām - to ieņemšanu, atbrīvošanu un apzīmēšanu ar <i>makrotelpu</i> identifikācijas zīmēm - karogiem, kas pārvērš tās „mūsējās“. Cilvēki savukārt ir bez atpazīšanas zīmēm, kas nolasāms kā “nevienam nepiederīgi“, „ne no kurienes“, kuriem nav aizsargājošu sienu vai robežu un kuri tādējādi spiesti sevi aizsargāt paši. Loģisks iznākums ir „pašai aizsargājošās vienības“.</p>	<p><i>Harkovā no no nacionālistiem izdevies atbrīvot apgabala administrācijas ēku (4.03); Odesā šturme apgabala valdes ēku, kur notiek ārkārtas sesija (3.03. 15:00); ..sadedzina nacionālistu sarkanmelno karogu, tā vietā pie administrācijas ēkas uzvelk Krievijas karogu (4.03.) utt.</i></p>
3.	<p>„Lielo telpu“ modelī, tā kā tas būvēts attiecībā pret cilvēka ķermeni, izdalīta augšas/apakšas relācija, kur augstais ideoloģiski pozitīvi konotēts, bet apakšējais pakļaujas profanācijai. Tas ļauj kvalificēt pilsoņu kopu, kas, pateicoties dzimtenes un zemes tiesībām, pārvalda gan sevi, gan citus - nekvalificētos slāņus. Tas attiecas gan uz iekšvalstiskiem veidojumiem, piemēram, minoritātēm, tautas masām u. tml., gan ārpusvalstiski mazāk kvalificētām tautām. Minētajā kontekstā Kijeva (Ukraina) klasificēta kā zemāka, (pār-)valdīt nespējīga, Krievija savukārt kā ne tikai pārvaldīt spējīga, bet arī uz to aicināta.</p>	<p><i>Piskorski: Ukraina nevar nodrošināt pamattiesības, tāpēc referendum ir likumīgs (16.03. 20:31); Jaunā Ukrainas valdība nespēj nodrošināt kārtību (14.03. 9:03).. marodierisms, banku laupīšanas utt. (16.03. 20:53); Ukrainā notikusi tiesiska katastrofa - antikonstitucionāls apvērsums (16.03. 22:05); Rešetņikovs: „Ukraina ir 1917. gada notikumu rezultātā izveidots mākslīgs produkts..ir viennozīmīgi skaidrs, ka šodien, šajos apstākļos tā nevar pastāvēt kā valsts (Svētdienas vakars 25.03.); Putinam ir visas tiesības ievest Ukrainā karaspēku, ja to prasīs krievvalodīgie - lai aizsargātu no ultranacionāļu patvaļas (2.03. 18:00); Krievijas mērķis - normalizēt situāciju un aizsargāt krievvalodīgos (4.03.8:58).</i></p>
4.	<p>Pārvaldāmo un aizsargājamo kopai tiek lietoti vai nu tautu uz masu redukcējoši apzīmējumi, vai juridiski un tiesiski nedefinējama vienība - krievvalodīgie, kas nav ne nācija, ne tauta, ne krievi. Tam nav iespējams atrast pretjēdzienu vai kādu līdzīgu ekvivalentu, piemēram, ukraiņvalodīgos, tatārvalodīgos vai citas tamlīdzīgas valodiskas konstrukcijas. Rezultātā rodas definītīvas pretrunas starp jēdzieniem.</p>	<p><i>Žeļezņaks: Krievija ir vienīgā, kurā valdība ieklausās masu viedoklī un gatavi mainīties (17./18.03. Svētdienas vakars).</i></p>

Nr.	Teorētiskais skaidrojums	Valodiskais vai zīmju materiāls (tā atrašanās vieta)
5.	<p>Minētajā vēsturisko notikumu telpā darbojas trīs savā starpā nesalīdzināmi subjekti - Krima (autonoma republika un pussala), Kijeva (pilsēta) un Krievija (valsts). Nevienu reizi Ukraina nav minēta kā gribas un vēsturiskās darbības subjekts, bet sporādiski ir mēģinājumi ieviest vēl citus subjektus - pilsētas, kas patstāvīgi darbojas.</p> <p>Krievijas funkcijas ir: <i>ieklausīties, nākt palīgā, atbrīvot un būt drošības garantam.</i></p>	<p><i>Kijevas valdība (16.03. 21:12); līdzīgi: Kijevas prasības Krimai nav jāņem vērā, Pasaules banka prasa Kijevai, Kijeva pieņēmusi likumu utt. Harkova. Iīdz Krimas armijas palīdzību (4.03.).</i></p>
6.	<p>Ienaidnieks ir ideoloģiski sistematizēts vispārinātos apzīmējumos, kas ekstrēmi negatīvi lādēti: nacionālisti, ultranacionālisti, banderovieši, fašisti, radikāļi, nacisti, provokātori, bandīti, teoristi. Nav neviena izņēmuma gadījuma, piemēram, „tauta“, „citādi domājošie“, „ukraiņi“ vai „iedzīvotāji“. Vienā gadījumā minēta „Krimas tauta“ (13.03.17:58). Sfēras, kur darbojas negatīvais personāžs, ir haoss, anarhija un patvaļa /<i>bezpredell</i>. Izvēlēta leksika notiekošā aprakstam konotē asociāciju ar fašismu, piemēram, izmantojot specifiskus apzīmējumus vācu valodā - <i>Sonderkommando</i>, „etnisko tīrīšanu“, „asinis“ u. tml.</p>	<p><i>..pareizāk būtu nosaukt nevis par nacionālo, bet gan nacionālistisko gvardi (13.03.18:11); jaunā režīma zonderkomanda (turpat); izgājuši cauri Maidana asinīm (13.03.18:09); cīnītāji par etnisko tīrīšanu (13.03.18:09); šodien viņi atkal sola attīrīt Ukrainu no nepareizajām nācijām (13.03.18:14); valstī bandītiska patvaļa (2.03.); provokātori apstaigā pensionārus (10.03.18:23).</i></p>
7.	<p>Savas pasaules raksturojumam lietotas metaforas no floras, svešās - no faunas.</p>	<p><i>Žirinovskis: jaunas civilizācijas sākums (Svētdienas vakars 17./18.03.); jaunu dzīvī sākošā Krima (17.03.17:53); jāceļ jauna pilsēta Sevastopole (17.03.18:05); Krievija aug (16.03.22:54);</i></p> <hr/> <p><i>zvērīgi grautiņi (13.03.18:13); zvēriskos veidos, kādos... (13.03.18:13); nacionālisti zvērīgi izrēķinājās ar Krimas iedzīvotājiem (11.03.19:14); gatavi paaugstināt šausmu līmeni (16.03.20:56).</i></p>

Nr.	Teorētiskais skaidrojums	Valodiskais vai zīmju materiāls (tā atrašanās vieta)
8.	<p>Balstoties uz jēdziena fašisti jēdziennozīmes maiņu ap 1917. gadu, Eiropas kartē tiek apzināti iezīmēta apkarojama „fašisma līnija“.</p> <p>Minētā jēdziena vēsturei ir divas attīstības gultnes, kuru rezultāts - telpas un laika fiksējums, kur „fašismam būt“. Viena saistīta ar 1927. gadu, kad Musolīni paredz „fašistisku Eiropu“ (telpa), otra ar Hitleru, kurš 1933. gadā runā par „fašistisko gadsimtu“ (laiks). 30. gadu otrajā pusē Georgijs Zinovjevs runā vēl plašāk - par „fašisma laikmetu“.</p> <p>Fašisms komunistiskajā nometnē šai laikā tiek saistīts ar pilsoniskās demokrātijas izpausmēm (uz šo kļūdu, starp citu, savā laikā norādīja kreisie sociālisti).</p> <p>Loģiskas sekas ir apvienošanās pret laikā un telpā izplesto fašismu prasība.</p> <p>Raidījumos lietotajā leksikā jēdziens kļūst semantiski viennozīmīgi normēts un palīdz iezīmēt alogisku, bet iedarbīgu virtuāli zīmētu un no runātā saprotamu frontes līniju pret „fašismu“, kas pārkāpis Ukrainas robežas.</p>	<p><i>Prohanovs: Eiropa ir slīma ar fašismu (Svētdienas vakars 17./18.03.);</i></p> <p><i>nacisms ir pacēlis galvu ne tikai Ukrainā - arī Baltijā (turpat 23:14);</i></p> <p><i>Ukrainas valdībā 5 fašisti (turpat);</i></p> <p><i>es pat nerunāju par Baltiju - Krieviju ielenkušas fašistiski noskaņotas valstis (turpat);</i></p> <p><i>fašistiskais fenomens vājināsies (turpat);</i></p> <p><i>no šīs fašistiskās Ukrainas jāatgriež kreisais spārns (turpat);</i></p> <p><i>fašistu leģioni iet uz turieni (turpat);</i></p> <p><i>fašistiskie austrumi (turpat);</i></p> <p><i>fašistiskais gājiens Rīgā (turpat 23:59);</i></p> <p><i>fašisma atdzimšana (turpat);</i></p> <p><i>aizliegt profašistiskās organizācijas (4.03).</i></p>
	<p>Secinājumi.</p> <p>Minētajos raidījumos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) izmantoti apzināti fikcionāli pieņēmumi, kas zināmo savieno ar jauno, bet neņem vērā faktu, ka starp tiem bieži nav reālas saistības; 2) metaforika rotē ap <i>telpu</i> un <i>valodu</i>; 3) uzsvērtas pragmatiskās konvencijas, t.i., raidījumu saturs un tā pasniegšanas veids fokusēts uz aprēķinātu auditoriju; 4) lietu un parādību skaidrojumā atcelta lietu kompleksitāte, līdz ar to parādības ir primitivizētas. 	

Rīgā, 2014. gada 2. aprīlī

Prof., Dr. phil. Daina Tetere

